

chia del gran turco», napol. *tútaro* «corto pezzo di bastone», i napol. *tútero*, Sora *tútara* 'tronxo', així com Alaba i Bilbao *totolo* «gordinflón». No sé què pensar d'un *tútol* 'gorra cònica de llana' que només coneixem per Bulbena i Vogel.

Amb *tuta* 'cova' cal comparar i aparar el sinònim *tuna*. En català només m'és conegut del B. Emp. i la zona banyolina del Gironès: les *tunes* de les goges o aloges de Banyoles i del seu estany (si no m'enganya la memòria, Verdàguer en el text, o en nota, en *Canigó?*); en tot cas és bastant a la vora de Banyoles la *Bora-Tuna* de Llorà (1964); *tuna* 'cova' a Begur i a Solius (*AlcM*); i la cèlebre i encinglerada *Cala de la Tuna* a les costes de Begur (*B DLC* xiv, 32; JoPla, *Guia de la Costa Brava*; etc.).

Tenint encara més en compte les formes oc. i alpines, crec que aquí hi ha el fruit de l'encreuament de *tuta* amb un sinònim: potser el tipus *tana* de l'it., *tanière* del francès; com que aquest tipus no existeix en el domini català, també podria ser un altre: ross. *cauna*, que sembla representar una base CAUINA/CAUNIA, tenint en compte les variants *caunya* i *Càvena* que vaig recollir a la mateixa zona (1959), i que és responsable del pall. *cauva* (aquí encreuament de *cauna* amb *cova*, *BDC* xxiii, 273), o simplement encreuament amb *ca-*

ba. Més probable, potser, de tots tres, en unes zones més l'un que l'altre; car, que també hi intervingués *cauna* en el Nord, ho podem observar per l'oc. mod. *tauna*, i lion. *tona* (cf. *Language* xviii, 39). És coneguda la gran extensió del mot de la banda de Provença: *tuno*; *Tuna* c. 1400 a la Drôme, i cognom *Là-tune*. Afegim-hi *túna* Bas-Champsaur «loge de chien, grotte, trou de renard, de l'ours, du blaureau» (amb molts derivats, en Martin, *Le Patois de Lallé*), Haute-Ubaye *túna* f. «loge du chien» (Arnaud-Morin). D'altra banda, n'hi ha una forma amplificada en *-ja*; però més que pensar en una sufixació pre-romana, jo creuria que hi ha simplement contagi de la *ï* del fr. i oc. *tanière*.

Aquesta l'usà Mistral, assegurada per la rima: «de countùnio / --- /, dins sa *tùnio*, / la despïetouso Mort dèu pièi me tirassà?» (trad. «tanière», *Calendau* ix, 14.6); Barceloneta *túnia* f. «tanière; gîte du chien» (Arnaud-Morin); cf. *tùnio* en el *TdF* i *túna* en la *Table* de l'ALF.

Ara bé això continua més o menys, pels Grisons: gran fogar del tipus TANA, que en part s'hi torna *tona* o *tona* per via fonètica. Però tanmateix això no és tot: car, en el *Rätisches Namenbuch* de Planta i Schorta, trobem un cau de guineu, anomenat *Túna della Golp* «höhle» a Poschiavo, i un paratge anomenat *Tunas* a Flem (Trin) en doc. del S. XIII. Rohlfs n'hi afegeix d'altres més alterades: *tona* és més o menys it. literari; i en els Alps lombardo-piemontesos, assenyala piem. *truna*, Bregaglia *trona* i Ticino *trúnja* [cf. amb aquest la *η* de TANA en la forma citada dels Grisons], *ZRPb* LI, 277; en canvi rebutjo la seva idea de posar aquí el gascó *túo*, car la *ú* (no *ü*), d'aquest, obliga a posar-lo amb el grup de *TOU*, arag. *toba* 'cova'. I quant al

calabr. sept. *tóna* que hi afegeix, cal desconfiar del seu autoctonisme, puix que ell mateix li posa al costat Picenso *tuna* «höhle», fent-nos observar que aquesta localitat és una colònia gallo-italiana de la Basilicata.

DERIV.: *Estotar*, veg. supra (*DAG.*). Probt. Vall d'Aneu *entutar* «poner maníes en la cabeza de otro» (C. Pol, *Aneu*, 16): a base de 'entenebrir com en cova?' o 'atronar com qui toca un corn'?

¹ A propòsit de la «Dissertation» d'un Dr. Macé sobre *tuyau*, cridaven l'atenció sobre un «*tuga*, quibus aqua deducitur», en el *Liber Differentiarum*, atribuït a St. Isidor, plantejant com a possible un enllaç de *tuyau* amb el nom d'un M. Tugio: a base d'una frase amb què Ciceró el cita i que els suggereix lligam semàntic amb la idea de 'tub' (*ALLG* XII, 297); desentenen-nos d'idea tan problemàtica, és clar que els *tuga* del *Li. Differ.* no són més que una pron. vulgar per *tuba* 'corneta', 'tub'. — ² Completarem ací encara les dades gascones sobre els derivats de la família *tuta/tuyau*. A *tudell/tutel*, en el Comenge, responia «*tutèt*: bec», segurament en un sentit com el de 'bec, rostre, d'ocell etc.' (car Dupleich, *Pat. de St. Gaudens*, hi remetia a «hé *gnaou*: regarder sans se montrer», cf. «*gnec*: nid»); el timbre potser hi vacilla (sigui per matisos de pron. localista, o bé hi havia variant sufixal en *-ttut*?) car l'ALGc. recull *tütét* en dos pobles a la sortida de la V. d'Aran — Arguendós i, sembla, Mehes —, amb el sentit de «fausset: cheville de bois, servan a donner air au tonneau, et tenant lieu de robinet» (II, 503); però d'altra banda *tütét* en el N. de les Landes per «cannule du soufflet»; ara bé en aquest mapa (III, 710) hi ha la forma amb sonorització en el centre de Bigorra, *tüdt* (a Gerde), i en general s'hi ha superposat la forma francesa *tüyeu*. Però que era una *-t < -ll-* ens ho comprova el derivat privatiu «*estutera*: casser le bec; *-erad*: être sans bec» (Dupleich). El m. «versoir de récipient» (*ALGc.* IV, 1301) ens mostra diverses variants sufixals d'aquest tipus expressiu: A) *tütün* i B) *tütéé* o *tudèt(ch)*, encreuant-se, i cobrint, en total, quasi tot el domini gascó, menys la Gironda, l'Arieja, part del Gers i la part subpirenaica de la H-Gar. El tipus *a*) al NE. i part del centre (Gers, Lot-et-G., S. de Gironda, i d'altra banda Bearn); i *b*) que és sobretot de Bigorra i Alt Comenge, però pigallant molts punts de l'altre; aquest, en les dues variants amb *-t* (*B-a*) i amb *-d* (*B-b*); o sigui *tütéé* (*B-b*) i *tüdté* (*B-a*): aquesta, a 7 punts, des de cap a Tarbe fins a Banheres, Barossa, i prop de Luixon (en part alterada en *türet*, per dissimilació).

Tuta bal. 'tatà', 'peix', 'beneit', *tutada*, *tutaina*, V. *tat* - *Tutates*, joc on les bales passen altes, no per terra, V. *tot* + *altes* *Tutament*, V. *tutor* (INTUICIÓ) i *tudar* *Tuteig*, *tutejador*, *tutejament*, *tutejar*, V. *tu Tutela*, *tutelar*, V. *intuició* i *tudar* *Tuti*, V. *tot*

TUTIA, 'òxid de zinc', de l'àr. *tūtiyā* 'sulfat de coure'. □ 1.ª doc.: S. XIV.